

Výběr slovní zásoby pro AAK systémy

Judy Wine, Ed.D.

**Klinický logoped AAK
Specialistka**

**Konzultant, Izraelská asociace
pro Rettův syndrom**

**Omerovo Centrum pro AAK a
IT, Izrael**

Soukromá praxe

Výběr slovní zásoby v AAK souvisí s procesem výběru konceptů

- zastoupených fotografiemi, obrázky, symboly a/nebo slovy –

- které mají být umístěné na komunikační tabulce nebo zařízení (nebo dokonce vyučovány ve znakové řeči).

TO JE PRO AAK NAPROSTO KLÍČOVÁ ZÁLEŽITOST!

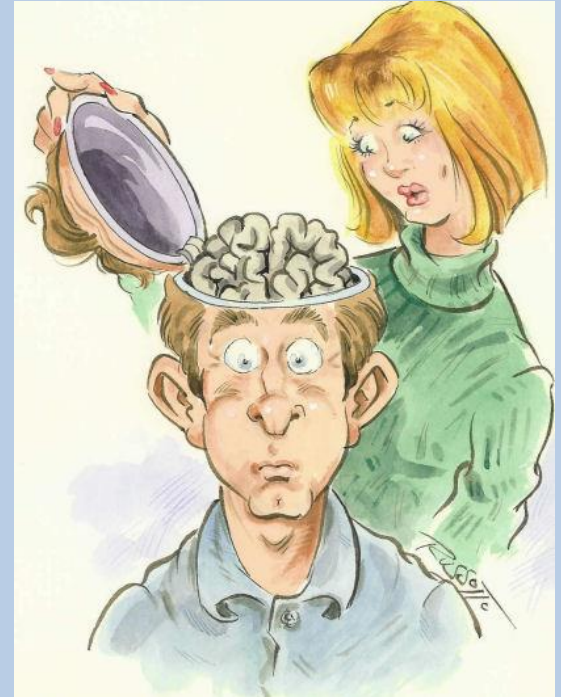
Děti (a dospělí), kteří komunikují pomocí AAK a kteří **nejsou** gramotní natolik, aby samostatně správně napsali zprávu, jsou závislí na definicích slov vytvořených ostatními, aby mohli mít funkční AAK systém.

Výběr slovní zásoby má zcela zásadní vliv na to, zda uživatel AAK systém používá nebo nikoli.

Pokud slovní zásoba na schématu nebo na zařízení není pro dítě smysluplná a praktická, dítě pravděpodobně nebude motivované k tomu, ji používat. **Pokud je slovní zásoba smysluplná – pak bude využívána!**

Výzva.....

Jak získat vnitřní systém jazyka určitého člověka – jak ho zmapovat a převést do obrázků, symbolů a/nebo slov?

Odpovědnost – je to **obrovská** odpovědnost rozhodnout za člověka, co bude schopen říci.

Slova, která jsou zařazena do našeho sémantického slovníku:

Slova, která

- jsou užitečná pro uspokojování naší vnitřní motivace
- odpovídají naší vývojové úrovni
- zahrnují vedle slovníku běžného též náš osobní slovník
- jsou vhodná v dané kultuře
- jsou použitelná pro mnoho témat, gramatických funkcí, komunikačních cílů a celou řadu zpráv
- zahrnují jádro slovní zásoby

Proto – slovní zásoba na nástroji pro AAK musí být:

- Relevantní – poskytovat motivaci komunikovat
- Odpovídat vývojové úrovni uživatele
- Odpovídat osobním a kulturním potřebám
- Umožňovat komunikaci na spoustu témat
- Umožňovat vyjádření řady komunikačních záměrů
- Umožňovat sdělení mnoha zpráv
- Zahrnovat slova z jádra slovní zásoby

Existují tři skupiny osob komunikujících pomocí AAK (Blischak)

1. Začínající komunikátoři

Děti nebo dospělí, kteří zatím nepoužívají symboly za účelem pochopení nebo vyjádření jazykových zpráv.

„Začínající“ komunikátor nemá SPOLEHLIVOU metodu EXPRESÍVNÍ komunikace pomocí SYMBOLICKÉHO jazyka.

Pro tyto osoby je nutno najít nejefektivnější způsob, jak je do komunikace pomocí symbolů uvést – **to je**

nejdůležitější!

Pro začínající komunikátory – **Je klíčovým slovem MOTIVACE**

Musí nabýt dojmu, že komunikace má cenu
„Prokopat“ se hluboko do světa dítěte

Zjistit, co skutečně chce, co ho zajímá, co ho nadchne!!

Co by to mohlo být???? Hmmm.....

- Jídlo – možná, pokud ano, tak asi nějaké konkrétní jídlo
- Záchod – nepravděpodobné
- Hračka – možná, závisí na motorických schopnostech, obtížná manipulace s hračkou
- Spánek – nepravděpodobné
- Písnička zazpívaná dítěti – možná
- Objetí nebo polibek – pravděpodobně
- Divoká hra (točení, vyhazování do vzduchu) – ještě pravděpodobněji

Slovní zásoba, kterou vybereme pro začínajícího komunikátora:

- První základní slůvka, která dávají jasný důvod komunikovat - motivace
- Často používaná slova, která se stále opakují a tvoří základ pro učení
- Slova, jejichž použití přináší okamžitou a kladnou zpětnou vazbu
- Založené na činnostech, které dítě má a nemá rádo (jít spát....)
- Vztahují se k podnětnému chování a vytváří komunikační alternativy

Druhá skupina – Komunikátoři závislí na kontextu:

Komunikátor „závislý na kontextu“ používá SYMBOLICKOU KOMUNIKACI, která je SPOLEHLIVÁ, ale je omezená na konkrétní KONTEXTY nebo PARTNERY.

“Symbolická komunikace” znamená jakoukoli komunikaci, v níž něco (např. slovo, znak, obrázek atd.) představuje nějaký koncept nebo význam.

- **SPOLEHLIVÝ** znamená, že jedinec je schopen komunikovat to, co chce komunikovat
- **OMEZENÉ KONTEXTY:** to znamená, že jedinec je pouze schopen hovořit o určitých tématech a/nebo je pouze schopen komunikovat v určitých prostředích či při určitých činnostech

Komunikátor závislý na kontextu se většinou musí spolehnout na:

AAK techniky se slovní zásobou, kterou **vybrali jiní**, jako třeba soubory symbolů na papírových komunikačních schématech nebo na elektronických přístrojích.

Judy Wine, Izrael: Výběr slovní zásoby pro
AAK systémy

Pro komunikátora závislého na kontextu:

- Se zaměříme na rozšiřování jeho/její slovní zásoby, s cílem rozšířit okruh komunikačních záměrů (více témat, více otázek, více předávaných informací)
- Poskytneme mu/jí slovní zásobu a témata pro různé situace/různá prostředí, v nichž se uživatel pohybuje nebo v nichž by mohl komunikovat
- Vytvoříme databázi klíčových slov, která mohou být postupně představována – Asistovaná jazyková stimulace (ALgS)

Asistovaná jazyková stimulace (ALgS) je proces předvádění využití AAK při každodenních situacích.. Komunikační partner mluví s dítětem a zároveň ukazuje/vybírá klíčová slova na AAK systému, který dítě má.

Do systému jsou zařazeny i koncepty, s nimiž dítě zatím není seznámeno. Pomocí ALgS se dítě naučí, jak

- chápat daný koncept
- poznat vizuální zobrazení konceptu

Komunikátor závislý na kontextu je skupina, na kterou se zaměříme zejména z hlediska rozvoje slovní zásoby –

Zatímco zároveň budeme pracovat na rozvoji jejich schopnosti číst a psát, abychom jim umožnili, aby se z nich stali Samostatní komunikátoři, a to do maximální míry, na kterou stačí jejich schopnosti.

Třetí skupina: Samostatní komunikátoři

Tito jsou **GRAMOTNÍ**

Samostatní komunikátoři nejsou omezeni v tom, o čem mohou hovořit a s kým mohou hovořit. Mohou komunikovat jak se známými, tak i neznámými partnery. Pokud nemají předem naprogramované správné slovo, mohou příslušné slovo napsat, aby sdělili přesně to, co chtějí říci.

Definice nezávislosti:

**" schopnost komunikovat cokoli na jakékoli
téma s kýmkoli a v jakémkoli kontextu"**

Otázky:

- Jak vybereme správnou slovní zásobu?
- Co by na seznamu slov nemělo chybět?
- Jak se slovní zásoba vyvíjí a rozšiřuje společně s uživatelem?

Jak vybereme vhodnou slovní zásobu?

Dva stupně (začínající komunikátoři)

První stupeň – behaviorální přístup

MOTIVACE

„Prokopat“ se hluboko do světa dítěte

Druhý stupeň:

1. Spoléhání se na klinickou zkušenost a výzkumné údaje týkající se normálního vývoje
2. Sledování AAK uživatele a jeho prostředí
3. Využití formálních a neformálních dotazníků
4. Přihlédnutí k cílům, které se týkají rozšíření jazykových schopností uživatele
5. Přihlédnutí k individuálním omezením (např. omezení přístupu)

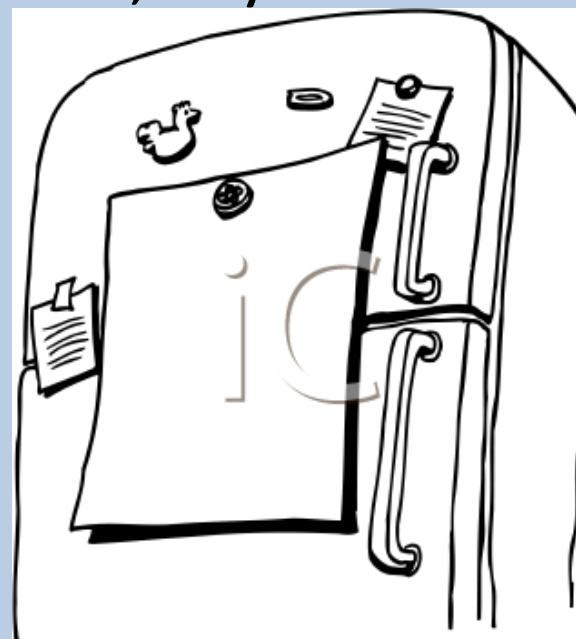
Sledování

Sledování komunikační a interaktivní situace nám umožňuje sestavit seznam relevantních výrazů:

- Co normálně se vyvíjející děti/lidé říkají? Co lidé říkají uživateli AAK? Co chce a/nebo se snaží uživatel říci?
- Vyzývavé chování – jakou komunikační potřebu takové chování nahrazuje?

- Doporučuje se, aby lidé, kteří jsou s dítětem v kontaktu, vytvořili seznam slov vycházející z průběžného pozorování – například, aby si umístili na ledničku papír a připsali slovo pokaždé, kdy v přirozené situaci vznikne potřeba ho použít.

Dotazníky

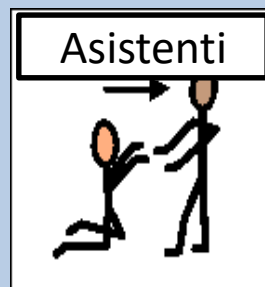
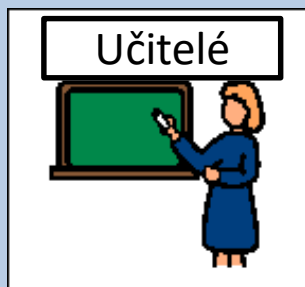
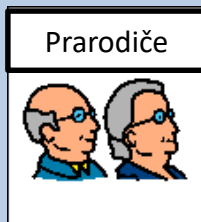
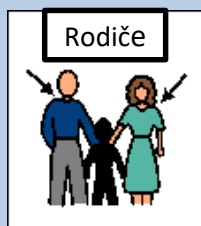
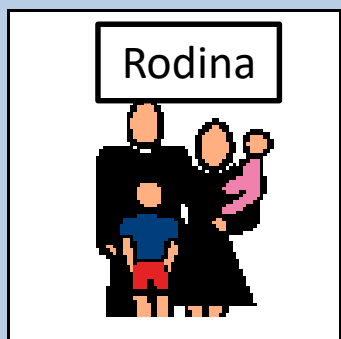
Existují formální dotazníky, které lze nalézt v literatuře – je možné je přeložit a použít

Podívejte se například na:

[Karen A. Fallon](#), [Janice C. Light](#), and [Tara Kramer Paige](#) (2001). Enhancing Vocabulary Selection for Preschoolers Who Require Augmentative and Alternative Communication (AAC). ***American Journal of Speech-Language Pathology***, Vol. 10, 81-94. (Zlepšování výběru slovní zásoby pro předškoláky, kteří potřebují AAK. ***Odborný americký časopis pro poruchy řeči a jazyka***)

Také:

Neformální dotazníky – **koho** se zeptat?

Kdo další??

Osoba komunikující metodou AAK (PWCUAAC) –
“AAK uživatel”

Posouzení cílů pro rozšíření jazykových schopností uživatele

- Pro probíhající jazykový vývoj je možné stanovit cíle na základě klinických zkušeností a znalostí z výzkumu
- Výběr slov je většinou založen na aktuální úrovni jazykového vnímání společně s těmi výrazy, s nimiž se má dotyčný seznámit v blízké budoucnosti, a společně se znalostí základní slovní zásoby

Základní a okrajová slovní zásoba

Základní slovní zásoba jsou ta **slova**, která se často používají a tvoří asi 75-80% **slov**, která používáme každý den. **Slova základní slovní zásoby** jsou většinou zájmena, slovesa, ukazovací zájmena, jako například to, jít, chtít, jíst, já, tento a ne. Základní slovní zásoba je jazykově specifická.

Základní slovní zásoba musí být součástí všech AAK systémů, protože poskytuje největší flexibilitu napříč většinou situací.

Okrajová slovní zásoba: Okrajová slovní zásoba zahrnuje konkrétní málo používaná **slova**, která jsou specifická pro určitou osobu nebo činnost.

Okrajovou slovní zásobu používáme 20-25% času.

Organizace slovní zásoby:

Toto se vztahuje k rozložení, nebo k tomu, jak jsou symboly uspořádané v komunikační tabulce nebo komunikačním zařízením.

To je celé samostatné téma k diskusi.

Takže jenom stručně.....

Jednou z metod uspořádání slovní zásoby je uspořádání podle základní a okrajové slovní zásoby – s tím, že nejčastěji používané výrazy jsou snadno přístupné (většinou na hlavní/domovské stránce nebo maximálně pod jednou vrstvou) tak, aby mohly být dobře použité. Okrajová slovní zásoba, která se nepoužívá tak často, může být naprogramovaná hlouběji do zařízení, protože uživatel ji nebude potřebovat tak často.

Dobrým zdrojem pro základní a okrajovou slovní zásobu

Carole Zangari: PrAACTical AAC
practicalaac.org

Pamatujte – slovní zásoba je dynamická, musí vždy splňovat potřeby uživatele. Musí zahrnovat:

- Věci, které dítě nemá rádo a také věci, které rádo má
- Slang – musí být vždy aktualizovaný
- Tázací výrazy
- Pozdravy, společenské výrazy – blahopřání, přání pěkné dovolené atd.
- Slova pro sledování vzájemných vztahů – zahájení, udržování a ukončení konverzace
- A více .....

Několik příkladů

- ❑ Desetileté dítě používající BigMack (jednoduchý komunikátor pro nahrání jedné zprávy) pro vyjádření „gratulace“ na svatbě.

- ❑ Čtyřletý chlapec se zlobí na svou učitelku v mateřské školce – sleduje svou tabulku a hledá nejhorší věc, kterou by jí mohl říci, aby sdělil hloubku svého hněvu.

☐ “Poklábosení s kamarády”

Slovní zásoba, která je společensky přijatelná v dané situaci.

Zohlednění individuálních limitů

Omezený přístup: motorická, vizuální a kognitivní

omezení ovlivňují počet konceptů, které lze uživateli zpřístupnit

– nám stanovuje povinnost sestavit seznam priorit mezi koncepty, které jsou absolutně nezbytné, a těmi, které jsou méně potřebné

Vocab Menu

מילים מהירות

מה אני רוצה לעשות

קבוצות

אנשים

גן תמר

איך אני מרגישה

עצור דיבור

דבר

מחקר בינה

מחקר הכל

בסל מחיקה

לאהוב

לשחק

להזמין

לטייל

לבקר

להתחיל

לפוס

לנסוע

להרפס

לעשות

לאכול

לחזור

לצחוק

לפתוח

לשיר

לסגור

לנצח

לנגב

ללכת

לרחוק ידים

לגמור

לשחות

למרוח

לכבות

לקרוע

לשחק במחשב

להתעורר

לישון

למות

לנוח

לראות

לקנות

ללמוד

לכתוב

לשמור

לרדת

לעמוד

לרבו

לעבוד

לנגן

להתעורר

לא יכול

להתעורר

לעבוד

לרדוד

להתענג

לקלל

לבשל

להבין

לחת

לסאטא

לקחת

לנעת

לרחוק

לכתוב

לשנות

להכות

לאפות

לחשוב

לשחק

לברוק

לקבל

לקרר

לחמם

ללבוש

להקליד

להחזיר

לחבק

לחשוט

לחשוט

לצייד

לחכות

ליפול

לשמור

לשחות

הישאר בדרך

דרך הבית

דרך קודם

Co je do našeho seznamu zahrnuto ?

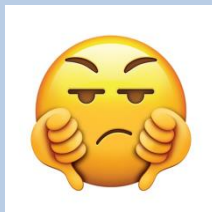
Seznam zahrnuje výrazy, které lze rozdělit do různých kategorií:

- a) Témata z různých sémantických oblastí: různé situace, kategorie ....
- b) Různé gramatické funkce: podstatná jména, přídavná jména, předložky, zájmena .....
- c) Různé komunikační záměry: předávání informací, otázky, protesty, společenské výrazy ....
- d) Výrazy, které jsou vhodné pro různé druhy komunikačních situací: vyprávění příběhů, odpovídání na otázku ve třídě, vyjádření emocí, společenská konverzace..... atd., atd.

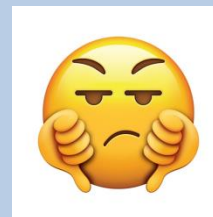
Pamatujte:

- Správný výběr slovní zásoby je zásadní pro efektivní používání AAK nástroje
- Seznam slovní zásoby musí zahrnovat hlavně výrazy, které chce používat sám uživatel a nikoli výrazy, které lidé okolo něj chtějí, aby používal
- Slovní zásoba musí být vhodná pro osobní charakteristiku uživatele (úroveň jeho funkcí, osobní zvyky, ...)
- Slovní zásoba se mění a vyvíjí

Nebojte se přidávat hodně slovíček – pokud zapadají do kontextu

Netestujte dítě, abyste se přesvědčili, že výborně zná každou položku, před tím, než přidáte další slova – děti, které mluví, se také neučí jazyk tímto způsobem.

Vybírejte slova tak, aby zapadala do kontextu, a dělejte to zábavnou formou.

